

Tankfartyg och romantik

Kärlek och romantik är väl främmande men önskvärda ting när det gäller sjöfart speciellt i tanksjöfart? Doften från råoljaelasten påminner om vittringen från lite skämda ägg. Vid långvarig vistelse i den unkna omgivningen och efter tillräcklig inkubationstid uppfattas tillståndet som naturligt. När sjöfararen skiljs från fartyget upplever denne de första dagarna en viss avsaknad av odören! Fenomenet döljer sannolikt en dopingeffekt som i för stora doser och som på yrkesjargongen kom att betecknas som tankfnatt! Miljön i en tanker i World-Wide fart är inget som ligger till grund för spirande romantik men under speciella omständigheter finns dock undantag från regeln som denna berättelse bygger upp och bevisar att två utesejlare fann varsin käreasta. Flertalet i kollektivet hade kontaktsvårigheter, våra vänner från Sydafrika höll monotoni och enformighet i schack genom korrespondensen med svenska väninnor! De två som ovetande om varandra lyckats fly från förtrycket i Sydafrika kom att förenas i samma fartyg som i dopet fått det vackra namnet Nanny 1, ettan är till för att inte förväxla med de senare och allt större fartygen som seglade i Onstadskoncernen. Denna turbintanker hade rykte om sig att vara otursförföljd, haverier och tillbud hade genom åren följt i kölvattnet, alltför ofta upphörde detta kölvatten då varvs- och dockbesök hörde till de återkommande rutinerna som satte myror i huvudet på inblandade parter.

Trots detta var Nanny ett trivsamt fartyg när allt fungerade som det skulle, besättningen var väl om man jämför med dagens bemanning i mastigaste laget, aldrig mindre än femtio man i rullorna varav ca tjugo på durken. En förnämlig tvättinrättning med egen betjäning höll linneförrådet up to date. Att sköta den ansenliga anläggningen krävde en förmåga som hade medfött sinne för uppgiften, fyndet i fråga hette Moonsamy Cass och var den ene av sydafrikanerna som förutseende sökt kärlekens vägar på sin flykt från förtryck i före detta Port Natal. Cass hade ett förflutet som fotbollsspelare, av vilken klass och hur hög standard de inhemska ligorna höll går inte att sia om, på träningar och matcher sparade man inte på krutet. Vissa spelare i laget hade samma uppgift som ishockey - råskinnen i kanadensiska Edmonton Oilers och Boston Bruins.

Genom flykten och jobbet i Nanny kom Moonsamy bort från den våldsbenägna miljön. En kontaktannons skrev vår man rätt sent omsider och som ledde till bekantskap med en flicka i Borås som tipsade sin nyfunne boyfriend att fotbollslaget Elfsborg i Borås behövde spelare av ypperlig klass.

År 1961 gjorde Elfsborg reentré i allsvenskan vann serien och blev svenska mästare, flera av spelarna försvann till olika proffsfligor och nu år 1964 var förstärkningar av nöden! Vår vän hade rymt från förtrycket i södra Afrika och saknade därmed giltigt pass men efter sju långa år i svenska fartyg fick vår vän sin legitimation i form av svenskt medborgerskap. Denna handling anlände i sinom tid, Moonsamy mönstrade av vid ankomst till Rotterdam och den vidare färden pekade spikrakt mot Borås.

Den allsvenska debuten i Elfsborg kom aldrig till stånd men i och med vår tvättman försvann förlorade fartyget en färgstark personlighet. Genom en tillfällighet och studier i Gula Sidorna av Boråsdelen har namnet Moonsamy fått ny aktualitet, det gäller Anita M. som nu år 2009 lämnar besked om hur kontaktannonsen kom att påverka hennes liv och leverne. Den andre som på likvärdigt sätt ”mönstrat” i Durban hette Raymond de Jong och som senare presenteras med de sakuppgifter som förhoppningsvis ska ge en god bild av händelserna som de såg ut 1963 – 64.

Besättningslistan eller the Crew – List från Nanny är en diger lunta, den aktuella upplagan innehåller 51 namn med skiftande nationaliteter närmare bestämt från sexton länder eller statsbildningar, samlingen är brokig, inte tu tal om saken men kollektivet höll sams utan uppseendeväckande störningar i helg som söcken.

Ett urval av besättningsmedlemmarna ägde mera personlighet än medeltalet, en kort presentation av de utvalda kandidaterna följer och som slumpvis prickats av i listan.

Göran Sundberg var telegrafist eller endast gnist och var bl.a. redaktör för fartygets tidning, Press News från svenska TT, uppdraget var knivigt i farvatten med uselt radioförhållande. Gnistarna tillhörde det skrå som först blev bortrationaliserade och Göran njuter sitt otium som biodlare i trakten av Asarum Blekinge.

Att medföra husdjur ombord kan ha sina problem. Stewards hustru följde med på resorna och var upptagen i besättningslistan som sekreterare. Som keldjur ägde hon en siamesisk katt döpt till Pelle som med tiden inkasserade flertalet benämningar oftast av öknamnskaraktär. En tämligen fulsnygg uppenbarelse och avskydd av i första hand av befälhavaren, de allra flesta länder har stränga karantänsbestämmelser och i hamnarna kom Pelles vara eller inta vara att utvecklas till ett allt större problem.

Akterut på poopen ligger förhållningsspelet placerat, spelets fundament och däckat bildar ett mellanrum om ca en decimeter, en gömma av gammalt smörjmedel från vinschen.

Åtminstone vid ett tillfälle gjorde Pelle besök i denna miljö trots ägarinnans försök att stoppa kräkets framfart genom att ropa "Pelle gå inte dit", inget annat försök att hejda den hiskeliga färden och genom detta är det lätt att förstå att Pelle var okunnig om sitt eget namn.

Skeppskatten var inte vacker i sin ursprungliga skepnad och sot o. dylikt förbättrade inte helhetsintrycket, när matte fångade in djuret smittade föroreningarna ner även henne, till slut hamnade raskatten i en jutesäck för vidare sanering och champonering. Pelle fick ett snöpligt slut, vid gång i Gibraltar sund alltså nära land lekte ett antal småfåglar vid relingen, Pelle försökte med ett tigersprång fånga dessa, språnget blev ödesdigert och vår katt mjuklandade i farvattnet i närheten av Tanger, i och med detta var djurets saga all, vår maskot hade endast en som seriöst sörjde den snöpliga hädanfärden. Ägarinnan grät bittra tårar, den som gladd sig mest åt frånfallet var befälhavaren som fick ett bekymmer mindre att brottas med.

Olika spel var populära, dart eller pilkastning hade många utövare bland fritidsaktiviteterna, en av deltagarna var vad man kan kalla en bad loser, spelaren en högt uppsatt maskinist var ganska van att vinna men vid ett tillfälle missade mästern slutspelet och detta gick av stapeln under dramatiska omständigheter. Vinnaren, vi kan kalla honom Bölja var just i färd att dra ur sina vinnarpilar när vår dålige förlorare från tre meters håll kastar en pil i ändalykten på segraren. Händelsen utmynnade i gruff och munhuggning. Så långt som till råkurr ledde inte incidenten men nog var kastaren värd en rejäl näsbränna! Ett annat spel, av destruktiv art florerade, lyckligen begränsat till ett sällskap om 6-7 man alla ur befälskretsen. Del gäller poker eller när vissa ansåg att rundorna spelades i snigeltempo växlade man till en än mera hasardbetonad variant - 21 eller femkort. Signifikativt är att förlorarna ville höja insatserna liksom att snabba på givnen. På långresorna sinade ganska snart de kontanta medlen, vinnarna tog hand om dessa. I det läget begynde det verkliga rufflarspelet, man fortsatte att spela, nu på krita, man noterade sina vinster och förluster, när resan var slut och man skulle göra en ekonomisk uppgörelse var det vissa som inte respekterade anteckningarna vilket resulterade att pokerspelarna oftast låg i luven på varandra. Systemet påminner om en rörelse som spelar konkurs men som nästa dag återuppstår som Fågel Fenix och de besvärande namnen på debetsidan försvinner.

5: e maskinisten Juan Bamonde från La Coruna i Spanien var skeppets språkbegåvning, förutom sitt eget modersmål talade han nästan felfri svenska, den svåra franskan gick som en dans, det spanska idiomet utnyttjades då mest vid de återkommande resorna till Punta Cardon i Venezuela, Juan tjänstgjorde som tolk då lastmottagarnas kunskaper i spanska var obefintliga, det sägs att otack är världens lön och detta fick vår tolk på pälsen då en viss rivalitet förekom mellan de olika departementen. Det hela bottnade antagligen i ren avundsjuke och att vissa potentater fick ta råd och dåd av en enkel maskinist, man gjorde allt för att misstänkliggöra tolkningen som vad jag vet var korrekt, till slut

ledsnade Bamonde på jobbet som interpret och med kommentaren "de j-----na kan lasta båten själva" var sagan all med det som skulle vara hjälp till de övermåttan stolta men ack så inskränkta oljebröderna.

Parallellt med pokerspelet idkade kineserna i besättningen sitt eget spel, även detta en form av hasard nämligen mahjong eller sparvspel då spelbrickorna påminner om sparvar, kinamännen tillämpade diskretion i sina seanser europeerna var inte välkomna och kanske inte lämpade för denna spelform som kunde omsätta betydande belopp men som sagt, spelet avlöpte under sekretess och åtminstone fick inte jag tillfälle att se deras spelpjäser eller sparvar som beskrivs i Nationalencyklopedin.

Ekonomipersonalen i Onstadrederiernas fartyg bestod ofta av kineser. Enligt utsago härstammar de bästa kockarna från den stora ön Hainan i Tonkinbukten. Dessa gentlemän kan man kanske beskriva som evighetsseglare, i år efter år, 365 dagar om året fullgjorde de sitt värv utan semester eller annan ledighet. Outgrundligt leende serverade de smakfull spis även om denna kunde bestå av blodpudding eller om surströmming vid extrema fall stod på menyn, i likadana fall mattades väl smilet något, grunden i deras yrkesutövning gick ut på att vara till lags, att tjäna sina "herrar" och därmed lyckades de som ingen annan. Ordet utbrändhet kunde man inte stava till vid den här tidpunkten, är det någon som skulle drabbas av denna åkomma var det Ho Ching & CO men ingen av våra kinesiska vänner visade tendenser i den riktningen. En annan av våra kinesiska vänner Chew Teck Kwee var mäkta stolt över sitt släktskap med energiministern i mittens rike Fem Fang We.

En av sydafrikanerna hade samma bakgrund som tvättaren Moonsamy, i Durban skedde hans debut i Onstadsrederierna, anställningen följde inte givet mönster då Raymond de Jong som stow away hade anträt Onstadrederiernas fartyg, Arabian Queen som i sin brokiga besättning hyste bortåt tjugo nationaliteter. Att efter något dygn till sjöss krypa fram från sitt gömsle är väl ingen höjdare men så skedde. En utskällning var det första mötet med den svenska kulturen och som alternativ att slippa apartheidsystemet i Sydafrika kom väl avhyvlingen att tolkas som en stillsam tillrättavisning? En detalj är inte säkerställd, frågan är om även Moonsamy följde de Jong på Arabian Queens färder?

Ett fartyg och allra minst ett tankfartyg är en välgörenhetsinrättning och att åka snålskjuts prioriteras inte. Raymond hade goda mekaniska anlag och av den anledningen placerades han i maskinrummet, först som elev sedan som motorman. Som flykting hade de Jong ingen legitimation som ett pass ger och tiden ombord kunde liknas vid en ny fångenskap. I vissa länder där passkontrollen inte var rigorös kunde landbesök ske men under risk att ertappas utan det livsviktiga dokumentet - passet.

Det ena året efter det andra passerade, Raymond hade vid det här laget avancerat till 3:e maskinist, ett gott förhållande rådde mellan vår vän och maskinchefen, denne stod i tur att fira sin femtionde födelsedag och som i de flesta fall är det brukligt att förära jubilarer presenter i en eller annan form. Raymond hade efter sina många år i fartyget uppnått god ekonomisk status, hans val av present kom att få de övriga att förblekna, en utsökt guldklocka av bästa fabrikat som fick chieften till ägare av denna klenod. Detta förstärkte vänskapen ytterligare, strax efteråt blev 2:e mask. jobbet vakant och Ray kunde med sitt medfödda sinne för det maskinella axla den lätta bördan som avancemanget innebar.

De båda, Moonsamy och de Jong hade mycket gemensamt men också stora olikheter, pliktkänslan förenade dem, Moonsamy stampade gladeligen på samma nivå, de Jong ville avancera och var den av de två som hade skolunderbyggnad trots att utbildningen av icke vita var hopplöst eftersatt i Sydafrika, mycket av skolundervisningen byggde på att frivilliga lärare tog sig an barn och ungdom och hade man inte föräldrar som understödde insupandet av lärdomar slapp man från lektionerna som skedde med hjälp av allehanda pinoredskap där rottingen stod högst på rangskalan.

Tiden led och även Raymond hade fått förhandsbesked om att svenskt medborgarskap hägrade, vistelsen ombord blev under dessa premisser outhärdligt lång. Hoppet stod till ett besked om att vårs långseglare blivit godkända som svenska medborgare, att genom ett tankeexperiment sätta sig in i en statslös individs situation ger vid handen intryck av hopplöshet och besvikelse, trots detta höll våra blivande Elfs - och - Skaraborgare ångan uppe och drog sitt strå till stacken i grottekvarnen Nanny.

Resorna gick huvudsakligen mellan Nord - och Sydamerika, våra bägge sydafrikaner var berättigade till fri resa till hemlandet genom sina långa fartstider. Äntligen hade trenden vänt, besked fanns som att man på svensk ambassad kunde utfärda de pass som var nödvändiga för legitimation och vistelse i de länder och stater som inte krävde extra visering. Befälhavaren tillät inte avmönstring i USA och djungeln i Punta Cardon var inte lämpad att starta resan till Sverige. Nåväl, problemet löste sig genom att nästa resa gick till Rotterdam där de frihetslängtande fick tillfälle att ordna upp sin situation. Moonsamy tog första förbindelse till Borås, länge var hans vidare öden okända. Många år har passerat, ett namn i telefonkatalogen Boråsdeln väcker intresse – Anita Moonsamy – kan hon vara en anförvant till vår vän från de sju haven? Att kontakta det upptäckta spåret är enkelt men kan det leda till framgång är inte helt klart. En enkel fråga i ärendet borde vara snabbt avklarad.

Det visar sig att Anita är änka efter Moonsamy Cass, äktenskapet var lyckligt, paret fick inga barn. Vår f.d. tvättare gjorde ytterligare resor till sjöss. Nanny var såld och seglade under bekvämlighetsflagg, det nya namnet löd ”Dessert Queen” och hade anknytning till de ökenhamnar fartyget ofta angjorde.

Befälhavaren som oftast förde Nanny, Sven Holmdahl hade fått nytt förordnande, ett nybygge, en bulklastare från Uddevallavarvet som fått namn från blomsterspråkets gula blommor - ”Mimosa” som med den äran plöjde vidare i World Vide trafiken, ofta med malmlaster till Chiba i Japan.

Holmdahl hade mycket goda erfarenheter av vår nyblivne bårårsare som i det nya skeppet fick hand om göromålen inom den ekonomiska sektorn. Cass är en av de få som blivit handplockad till sin befattning och som visar den uppskattning som vår vän fick ta del av. Vid Sjöfolksförbundets kongress 1964 stod Moonsamy på tribunen och höll tal till den församlade enigheten, en prestation vår mångsidige vän hade all heder av.

Sjöfarten hade kännning av dåliga tider, Moonsamy sökte och fick jobb som skolvaktmästare i Borås, hälsan sviktade, allvarlig sjukdom stötte till, vår vän gick bort i början av nittioalet. En kämpe inom sitt gebit hade gjort en klassresa från apartheidsystemets Sydafrika till välstånd och egendomsägande i Borås. Fanns intresset för fotboll och Elfsborg kvar? På den frågan har jag inget svar, gemensamheten med Anita präglades av samförstånd och värme, att som samseglare stämma in i alla lovord faller sig naturligt och att de numera okända resorna fortsätter i lika soliga farvatten.

Jong är ett holländskt namn och vår andra profil Raymond hade medfött ordningsinne med adresser och handlingar i fullgott trim. Nåväl, efter en tid i Nederländerna ställde han kosan mot norr, att komma till Sverige mötte inga svårigheter, huruvida han träffade kvinnan som skulle bli hans själs älskade rådde delade meningar, hade man tidigare brevkontakt eller skedde träffen spontant på de för fotbollsspel förbjudna planerna på Heden i Göteborg? Ray hade under sina många år i fartygen inte lärt sig nämnvärd svenska men kärlekens språk ligger på det internationella planet och kvinnan han mött klarade förutom svenska, engelska och andra vitala språk. Hon härstammade från Mariestadstrakten där hennes familj ägde och drev en tämligen stor fabrik - Dekorationslister, underleverantörer av förkromade detaljer som prydde aktuell Volvo - och SAAB bilar.

Romansen var ett faktum, de unga tu fann varandra på alla områden och i mitten av 60-talet klämtade bröllopsklockorna. Tyvärr blev kontakten med min vän av allt mera sparsam natur men jag vet att Raymond blev förman i fabriken att familjen begåvades med ett eller två barn

och att äktenskapet efter hand upplöstes. I början av 90-talet återuppstod vår vänskap, R. Hade då "blivit mera svensk än svenskarna själva" enligt samstämmiga innevånare i Moholm nära Mariestad där vår vän förvärvat sin egen ägandes fastighet.

Som varande ensamstående hade Raymond smittats av en allvarlig insekt – svensktoppsflugan med dans för mogen ungdom, jobbet på fabriken gick i febril takt liksom de oftast långa resorna till olika danspalats, att jobba på dagen och dansa om natten kräver sin tribut, företagsläkaren hade utfärdat en varning men denna kom tydligen försent och vår vän avled 1992 sörjd och saknad av en stor skara Skaraborgare. Ett fångslande människoöde var tillända, ett fåtal hinner uppleva det som Raymond gjorde, snar till skratt smittade hans goda humör av sig på omgivningen som i mångt och mycket hade Ray som centralfigur. Danserna i Tibro och dess omgivningar är väl minnen från det förgångna, den mogna ungdomen har grånat, vissa kämpar vidare på russindiskotek, vår profil saknas i dessa led men lever kvar bland sjöfolk, barn och barnbarn och alla som charmats av Raymond de Jong!

John Blad